

léssel kell számolnunk. Az avar településrészeleten belül 4 házat figyeltünk meg. Kialakításuk változatos. A négyzetes, vagy téglalap alakú, 2–6 cölöplyukas, félig földbe mélyített házalapok egyikében bevált kemencét találtunk. A házak között a kerítőárkok mellett egy szabadban álló földbe mélyített kemence is létesült. Ennek ovális előtere és ovális, alacsony, bevált tűztere jó állapotban maradt meg. Itt kerámiaréteget a sütőfelületben nem találtunk. A telepanyag döntően kézzel formált kerámiából állt. A korongolt kerámiát egyetlen szürke oldaltöredék képviselte. A telepet elsődlegesen a közép avar kor végére, a késő avar kor elejére kelteztük. A telep objektumai a nyomvonal még feltárható szakaszai alá is befutnak, így Ny-ra további jelenségek előkerülésére számíthatunk.

Az Árpád-kori településrészelethez tartozott a legtöbb objektum, összesen 237. Ebből 118 gödör, 41 árok, 41 ház, 24 kemence, 5 kemencebórkor, 2 kút, 3 sír és további 3 kontextus nélküli leletkoncentráció. A falurészlet objektumai a feltárt terület legnyugatiabb szakasza kivételével a teljes felszínen jelentkeztek. A négyyszögletű karámszerkezetek több árkát kétszer-háromszor is megújították. A félig földbe mélyített házak és a kültéri kemencék szórta helyezkednek el, a nyomásos gazdálkodás meghonosodása és a szilárd telekszerkezet kialakulása előtti állapotokat tükrözik. A kutak egyikének bárdolt tölgygerendákból készült boronaszervezetű bélése jó állapotban maradt meg. A kemencék kerámiatöredékekkel kitapasztott sütőfelületei többnyire egyrétegűek. A nagy mennyiségű kerámiaanyag mellett (melyben a cserépbogrács-töredékek dominálnak, de említésre méltók a többszörös hullámvonal-köteggel díszített fazekak darabjai is) számos fémtárgy, köztük két vassarkantyú, egy szakállas nyílhegy, és egy kemencebórkor betöltéséből ép sarló is előkerült. A falu a Maros mentén, Csikán és Nagylakon át Erdélybe vezető középkori hadiúttól É-ra, a tatárjáráskor elpusztult Kenézmonostor vonzáskörzetében helyezkedett el. Ez a terület a 12. század utolsó harmadától a Monoszló nem birtoka. A névvel nem azonosítható település valószínűsíthetően a nagylaki plébániához tartozott. A település fennállását jól keltezik az objektumokból származó, illetve szórvány érmék, köztük I. András, II. Béla, és III. Béla veretei. Az utóbbi rézpénzeit tartalmazza egy legalább 8 darabos, edénybe rejtett érmekincs, melynek elrejtése esetleg kapcsolatba hozható Monoszló nembeli Tamás 1203–1204 körüli fogságával és így a nemzetség dél-dunántúli és szlavóniai fő birtoktömbjeitől távol eső nagylaki uradalom védtelenné válásával.

Feltárára került 4, a feltárt területen szórta elhelyezkedő, szerény mellékletekkel rendelkező Árpád-kori sír is. A sírok közvetlen közelében is vannak telepobjektumok, így a temető pontos idő-és térbeli viszonya a faluhoz még kérdéses.

A feltárást során napvilágot látott 434 ismeretlen korú objektum is: 330 gödör, 87 árok, 3 ház, 3 kemence, 1 kút, 1 sír és 9 cölöphely.

Munkatársak: Balogh Csilla, Pópity Dániel, Türk Attila régészek, Czinege Dániel, Czukor Péter, Heipl Mónika, Nagy Judit, Németh Dániel, Priskin Anna, Simon Elvira, Szabó Ágnes, Szabó Dénes, Szabó Győző, Veres Zsuzsanna régésztechnikusok.

SZEVERÉNYI VAJK

45. Cserépfalu, Kerekhegy

(KÖH 86329)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B

2013. október 3-án a Miskolci Egyetem Régészeti kulturális örökség, védelem és hasznosítás szakirányú továbbképzési szak képzésén belüli terepgyakorlat keretében terepbejárást végeztünk a cserépfalui Kerekhegy területén, ahol nagy mennyiségű, szinte kivétel nélkül díszítetlen késő bronzkori kerámiát gyűjtöttünk.

Munkatársak: Miskolci Egyetem hallgatói.

PUSZTAINÉ FISCHL KLÁRA

46. Csobaj, Túrós-dűlő

(KÖH 88531)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B

2013. október 4–14. között előzetes régészeti dokumentáció keretében a Herman Ottó Múzeum a Szerencsi kistérség ivóvízellátását célzó beruházáshoz kapcsolódóan terepbejárást végzett. A felszíni kutatás Abaújszántó, Tállya, Szerencs, Taktabáj, Csobaj, Tarcal és Tokaj területét érintette. Legnagyobb részben késő bronzkori, kisebb mennyiségben neolitikus, római császárkori és középkori lelőhelyeket azonosítottunk.

A lelőhely a Csobajhoz tartozó Túrós-dűlő területén, annak É-i részén, egy markánsan kiemelkedő dombon található, a Bódványos-ér és a Báj-Tardosi-csatorna között. A lelőhely területe átnyúlik a dombbal egyetemben a köves úton a Taktabájhoz tartozó Mogyorós-dűlő K-i részére. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll; a bejáráskor kukorica fedte, ami rossz látási viszonyokat biztosított. 200×140 m-es területen, a látási viszonyok ellenére, intenzíven gyűjtöttünk késő bronzkori kerámiatöredékeket.

Munkatársak: Horváth Antónia, Hajdú Melinda, Nagy Zoltán, Kalászi György, Galkó József, Gyárfási József.

TÓTH KRISZTIÁN

47. Csongrád, Vendel-halom

(KÖH 17276)

(Csongrád megye) H

2013. április 23-án helyszíni szemlélt végeztünk Csongrád, Vendel-halmon. Célunk a lelőhely pontos helyszínének beazonosítása volt, melyre a lelőhely szakdolgozati feldolgozásához volt szükség. A lelőhelyet az 1:10 000 léptékű topográfiai térkép, Dienes István 1957-es ásatási helyszínrajza és jegyzetrajza alapján azonosítottuk. A megfigyeléseinket fényképeken rögzítettük, illetve a topográfiai térképen jelöltük.

A lelőhely a Csongrádot elkerülő 451-es út mentén található, a Szegedi és a Kolozsvári út között; a Szegedi út körforgalmától kb. 230 m-re K-re. Az egykori 1. homokbányától É-ra, a mai elkerülő út széléig szántóföld található, mely a szemlélnkkor frissen szántott volt. A bányagödörtől DK-re veteményes található. A korabeli helyszínvázlatokon az 1. és 2. bányagödör közötti út ma is használatban van, vonalvezetése egyezik a régivel. A 3. bányagödör környezete elhanyagolt, attól DK-re körbekerített tanya épületei, Ny-ra és ÉNy-ra az itt elhaladó földútig legelőnek használt terület van. A homokbányák közötti területen akácok liget van, és ugyancsak akácok vannak a bányagödrök belsejében, illetve széleiken. Az egykori bányagödrök, és az ásatási szelvények jól azonosíthatók voltak az 1957-es Dienes István féle helyszínrajzon látható lakóépület, istálló és a villanyoszlo-

pok alapján, amelyekhez Dienes az ásatást bemerte, és amelyek mai is a helyszínen vannak. Az 1. és 2. homokbánya gödreit kerítés veszi körül, így azokat közelebből megnézni nem tudtuk. A 3. homokbánya gödre szabadon áll, körülötte gondozatlan terület, benne szemét található (elképzelhető, hogy korábban ezt használták döggútnak). A 3. bányagödörtől Ny-ra elhaladó út (melyet Dienes jegyzetrajzáról ismerünk, de a helyszínrajzon csak egy része látható) ma is használatban van. A 2. bányagödörtől és ettől az úttól nyugatabbra található területet is művelik, de a szántásban nem találtunk semmilyen leletanyagot.

A bányagödrök elhelyezkedése, illetve az 1. és a 2. bánya közötti út megfelelnek a Dienes István által lerajzoltaknak. A bányagödrök mérete és alakja azóta semmit sem változott. Az 1957-es helyszínrajzon ábrázolt fasor is megvan még, ami azért fontos, mert ehhez mérte az ásatási szelvényét és a feltárt sírokat. A fasortól É-ra kb. 2 m-re kezdődik a szántás, ahol emberi csontokat (borda, combcsont, medence, ujjcsontok) és lócsontokat találtunk (állkapocs darabok). Csontokat csak a szántás Ny-i szélén a fasor közelében találtunk, ez a terület a domb ÉK-i lejtője, ahol Dienes István ásatása is volt. A helyszínrajzon ábrázolt 1. bánya DK-i részénél (ahol a veteményes van) szintén találtunk emberi csontokat, illetve lókoponya darabot és fogat. A csontok egy-egy ponton sűrűsödnek, és minden valószínűség szerint egyenként azonosítható sírhelyekre utalnak. Mivel sok csont még félig a földben volt, illetve a fasor mellett található szántás szélén, így elképzelhető, hogy még van néhány olyan sír, mely megmenthető és pontosan dokumentálható lenne, ha leletmentésre kerülne sor. A kiforgatott csontok között régészeti leletet nem találtunk.

A helyszíni szemlének során tehát nemcsak az egykori ásatási szelvényeket tudtuk azonosítani, de arra is kétségtelen adatokat szereztünk, hogy az egykori dombhátnak a homokbányán kívüli részein számos feltáratlan sír lehet még. A felszínen talált lócsontok alapján a sírok között honfoglalás koriakkal is számolnunk kell.

SZALONTAI CSABA

48. Csurgónagymarton, Mester-gödri-dűlő (KÖH 84495)

(Somogy megye) Ő, B, Á

A Csurgói kistérségben a szélessávú optikai körzethálózat fejlesztéséhez készült előzetes régészeti dokumentáció részét képező terepbejárást 2013. június 25.–június 27. között végezték el az MNM NÖK munkatársai. A terület sávós bejárása a tervezett nyomvonal tengelyétől 50-50 m-es sávban történt, mely összesen 19 régészeti lelőhelyet érintett. A vizsgált szakaszok mezőgazdasági művelés alatt álló területein változó feltételekkel és eredményességgel lehetett a terepbejárást elvégezni.

A Csurgóról Csurgónagymartonba vezető út K-i oldalán nagyon magas, nehezen bejárható kukoricában, rossz megfigyelési körülmények között egy új lelőhelyet lokalizáltunk. Itt őskori és Árpád-kori kerámiák, valamint egy bronz tokosbalta nyél felé eső részének töredéke került elő. A leletekre nagy területen, szórványosan bukkantunk. A lelőhely kiterjedését nem lehet pontosan megállapítani, a talaj néhol a fedettség miatt alig volt látható.

Munkatársak: Skriba-Nagy Mónika régész, Faiszt Szabina, Skriba Pál és Vágusz Anina régésztechnikusok.

TOKAI ZITA MÁRIA

49. Dabas, Fertályos-földek, Templom-domb (KÖH 34326)

(Pest megye) Á, Kk, Kú

2012 június–júliusában, illetve 2013 júniusában a dabasi Templom-dombra tervezett emlékmű építési munkálatait megelőzően került sor a középkori település elpusztult templomának és temetőjének kutatására. A templom lokalizálására 2012-ben a domb legmagasabb pontján egy 4×4 m-es alapterületű szelvényekből álló hálót tűztünk ki, melyet a feltárás eredményeinek függvényében folyamatosan bővítettünk. A tanúfalakat dokumentálásuk után lebontottuk, így végül egy nagyobb, 142 m² kiterjedésű, egybefüggő területet nyertünk. 2013-ban, az emlékmű alaprajzának megtervezésével újabb 14 m² feltárása vált szükségessé.

A humusz alatt a teljes vizsgált felületen kötőrmelék, meszes omladékréteg következett, melynek összetétele és vastagsága szelvényenként változott. Ahol a templom egykori falai húzódtak, vastagabb volt, a falakon kívül kevesebb volt a törmelék és átmenetesen váltott barna humuszba. A kötőrmelék mellett a réteg igen sok szórvány embercsontot, festett vakolat-töredéket, valamint a késő középkor szinte teljes időszakát átfogó érmekeket tartalmazott. Néhány sír vágta, ami arra utal, hogy a sírmezőt a templom pusztulása után is használták temetkezésre. Az omladékréteg elbontása után törtköves, homokos-meszes, laza betöltésű, árokszerű beásásként jelent meg a középkori templom alapozási árka. A falazatot annyira kitermelték, hogy eredeti helyén egyetlen kötőmb sem maradt, az alapozási árok alján csak foltokban maradt meg a kompakt, a törmeléktől elválasztó, habarcsos, apró kavicsos, helyenként agyagos alapozás alja. Az alapozási árok alján dokumentált agyagos, tapasztott felületből Luxemburgi Zsigmond *parvusa* került elő, tehát a templom késő középkori építési fázisa a Zsigmond-korra tehető. Ezt a kelteztést erősíti meg az egyik vakolat-töredékben fémkeresővel megtalált ezüst Zsigmond veret is.

A késő középkori temetkezések beásásai közt foltokban volt dokumentálható az Árpád-kori, homogén, sötétbarna homokos feltöltődés. Az ásatás legkorábbi pénzei II. István, II. Béla és II. Géza veretei voltak. Eredeti pozíciójában maradt meg, de nem illeszkedik a késő középkori templom szerkezetéhez két tört kővekből rakott, jó minőségű, szürke habarccsal összefogott, nagyjából ÉNy–DK-nek tájolt falszakasz. Az STR 6 falcsonk ÉÉNy-i részét kivésték ott, ahol áthaladt rajta a késő középkori hajófal, ez a szuperpozíció a Zsigmond-kort megelőző kelteztést bizonyítja. A szabálytalan téglalap alaprajzú STR 46-ot mintegy 60 cm magasságban bontottuk ki. Ebből az alsó 40–50 cm az alapozás, 10–20 cm az eredeti felszín fölé emelkedő falazat. Egy kis felületen sikerült dokumentálni a falhoz csatlakozó, letaposott járósínt is, de sajnos datálható értékű lelet nem tartozott hozzá. A két falcsonk funkcióját, az egykori építményben elfoglalt helyzetét, a maradványok alapján nem lehet tisztázni, összefüggő építészeti egységet nem rajzoltak ki. A falak pontos keltezéséhez nincs támpontunk, mindenesetre abba a barna homokos feltöltésbe alapozták őket, amelyből a II. Béla érem származott.

Összesen 84 temetkezést dokumentáltunk, melyek a templom ÉK–DNy-i tengelyéhez igazodtak. Rendkívül sok volt a szórvány embercsont; a koponyák száma alapján további 45–50 megbolygatott egyeddel számolhatunk. A templom falain kívüli felületen a templom körüli temető egymásra zsúfolt sírjai jelentkeztek. A templom belsejében az egyes temetkezések beásását már nem tudtuk elkülöníteni, a szuperpozíciókat